

**Uppföljning
av
regeringens anslag
till
Hela Sverige ska leva**

**Mats Hedbom
Peter Örn**

MISSIV

Näringsdepartementet har den 1 februari 2012 uppdragit åt Mats Hedbom att tillsammans med Peter Örn göra en uppföljning av det statliga bidraget till organisationen **Hela Sverige ska leva**.

Uppföljningen ska omfatta verksamheter som finansierats av de bidrag som regeringen beviljat **Hela Sverige ska leva** för perioden 2005-2012. Det sammanlagda bidraget under dessa år uppgår till 96 miljoner kronor.

Uppföljningen ska belysa hur dessa verksamheter bidragit till de mål som angetts i regeringsbesluten för perioden.

En särskild referensgrupp som tillsatts av näringsdepartementet har mötts vid två tillfällen. I gruppen har ingått Ingela Bönström, Länsstyrelsen i Värmland, Maria Gustafsson, Landsbygdsnätverket, Maria Kristoffersson, Region Västerbotten, Roland Lexén, Arena för tillväxt, Annika Lidgren, Tillväxtverket, Martin Olauzon, Tillväxtanalys samt Ann Sörqvist, Hela Sverige ska leva.

Referensgruppen har bidragit med perspektiv, kunskaper och erfarenheter.

Vi vill understryka att referensgruppen inte har arbetat med rapporten. Vi är helt ansvariga för dess innehåll.

Uppdraget ska redovisas den 31 mars 2012.

Den skriftliga rapporten överlämnas härmed.

Stockholm den 30 mars 2012

Mats Hedbom
Peter Örn

1. UPPDRAG OCH DIREKTIV

Näringsdepartementet framhåller i uppdragsdirektivet att organisationer och lokala utvecklingsgrupper har en viktig roll när det gäller att stärka utvecklingskraften i hela landet.

Direktivet framhåller vidare att regeringen sätter stort värde på de insatser **Hela Sverige ska leva** genomför för att skapa starka och hållbara lokalsamhällen. Organisationens arbete på detta område stärker enligt regeringen utvecklingskraften i hela landet. Regeringen lyfter fram värdet av de insatser som **Hela Sverige ska leva** gör för lokal mobilisering, för lokala servicelösningar, för att ta till vara engagemanget bland kvinnor och ungdomar samt för att främja nya miljö- och energilösningar på lokal nivå.

Uppdraget innebär att regeringen gör en särskild uppföljning av de insatser som finansierats av de medel som riksorganisationen har erhållit från regeringen. Näringsdepartementet understryker i direktivet att bakgrunden till uppföljningen är att det inte har gjorts någon tidigare uppföljning av hur medlen använts i förhållande till de mål som angivits i regeringsbesluten.

Uppföljningen ska omfatta de områden som bidragen under perioden 2005 – 2012 ska medverka till.

Utgångspunkten är att det statliga anslaget ska:

- bidra till kunskapsförmedling och ökad samverkan mellan lokala utvecklingsgrupper, med särskilt fokus på lokal mobilisering,
- främja arbetet med lokal utveckling och lokala servicelösningar,
- främja engagemang hos såväl kvinnor som män, ungdomar och personer med utländsk bakgrund,
- främja utveckling av hållbara energi- och miljölösningar på lokal nivå,
- främja samverkan mellan aktörer som arbetar med lokal och regional utveckling och lokala utvecklingsgrupper i syfte att bidra till en hållbar lokal och regional tillväxt,
- internationellt erfarenhetsutbyte,
- finansiering av länsbygderådets och kommunbygderådets verksamhet,
- utveckling av informationssystem samt
- bidra till att upprätthålla ett centralt kansli för stöd och samordningsinsatser riktade till lokala utvecklingsgrupper och bygderåd.

Uppföljningen ska ligga till grund för den vidare beredningen om framtida bidrag.

Metod för uppföljningen

Vår metod för genomförande av uppföljningen har byggts på flera moment.

- Ett omfattande material av årsrapporter och projektbeskrivningar ligger till grund för uppföljningen. Verksamhetschefen Staffan Bond har varit behjälplig med att gå igenom underlaget för perioden 2005 - 2012, att beskriva styrelsens och ledningens intentioner och att svara på sakfrågor.
- En bred enkät angående det statliga bidragets betydelse för de redovisade områdena har genomförts. Den riktade sig till Länsbygderåden, medlems- och även samarbetsorganisationer, styrelsen för **Hela Sverige ska leva** samt vissa övriga aktörer. Enkäten har gett oss viktigt underlag för vår samlade bedömning och redovisas i särskild bilaga.
- Intervjuer med samtliga ordförande för Länsbygderåden – utom en - har genomförts.
- Flera intervjuer med ordförande för lokala utvecklingsgrupper har genomförts.

Uppföljningens karaktär

Vår ambition är att göra en uppföljande beskrivning av verksamheten utifrån de områden som ska omfattas av uppföljningen.

Beskrivningen är övergripande och strävar efter att formulera ett antal relevanta iakttagelser. Vi vill understryka att vi inte kan ge rättvisa åt den mångfacetterade och detaljerade verksamheten. Det gäller inte minst det lokala arbetet i flera tusen lokala utvecklingsgrupper.

Vi vill också understryka att uppdraget inte är liktydigt med en kritisk granskning av organisation och verksamhet. Vårt uppdrag har utgått från respekt för de verksamma inom organisationen och det arbete som görs.

Vi avslutar uppföljningen med några reflektioner.

2. ORGANISATIONEN HELA SVERIGE SKA LEVA

Bakgrund

Organisationen föddes 1987 som en kampanj för landsbygdsutveckling mot utflyttningen från landsbygden och en samhällsservice i ständig försämring. Kampanjen byggde på ett ovanligt samspel mellan staten och olika folkrörelser. Ordförande var dåvarande statrådet Thage G. Pettersson.

När kampanjen avslutades 1989 bildades **Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva** – det var en fortsättning av det framgångsrika kampanjarbetet, som hade engagerat ett stort antal folkrörelser och bland annat etablerat den så kallade Landsbygdsriksdagen.

Det statliga stödet har svarat för ett viktigt och kanske avgörande bidrag till organisationens grundfinansiering genom åren.

Riksorganisationen **Hela Sverige ska leva** bildades 2007 efter en genomgripande översyn av stadgarna för det tidigare Folkrorelserådet.

Organisation

Hela Sverige ska leva leds av en styrelse med stöd av ett sammanhållande kansli i Stockholm. Det består av ett fåtal medarbetare under ledning av verksamhetschefen. Kansliet ansvarar för information, samordning och administration.

Organisationen är företrädd i varje län genom Länsbygderåden, som har till uppgift att stödja den lokala verksamheten.

Sammanlagt är närmare 5000 lokala utvecklingsgrupper registrerade i vad som kan beskrivas som ett nationellt nätverk av lokala grupper.

I ett hundratal kommuner väljer också de lokala utvecklingsgrupperna att gå samman i kommunbygderåd. Syftet är att man tillsammans ska uppmärksamma gemensamma frågor inom kommunen.

Ett fyrtiotal organisationer är medlemmar i **Hela Sverige ska leva**. Exempel på medlemsorganisationer är LRF, CUF, ABF, TCO, Hushållningssällskapens förbund, SmåKom samt Fotbollförbundet.

Finansiering

Hela Sverige ska leva finansieras i huvudsak via ett anslag från regeringen och näringsdepartementet. Anslaget uppgår i nuläget till 15 miljoner kronor om året. Organisationen driver ett antal projekt som finansieras av ett stort antal källor som till exempel länsstyrelser och EU:s landsbygdsprogram.

Det nationella kansliet och den centrala budgeten som bland annat rymmer omfattande insatser för utbildning och information finansieras av cirka hälften av det statliga anslaget.

Den andra hälften av bidraget finansierar Länsbygderådets verksamhet. Varje Länsbygderåd får minst 185 000 kr av riksorganisationen **Hela Sverige skall leva**. I de så kallade skogslänen kan man erhålla ytterligare förstärkning av anslaget enligt en särskild fördelningsnyckel.

Organisationen lämnar varje halvår en rapport om verksamheten för att halvårsvis kunna rekvirera det statliga bidraget. Denna förutsättning för utbetalning av anslaget bidrar till att

tydliggöra organisationens mål och verksamhet men kan samtidigt uppfattas som en närmast byråkratisk åtgärd, som kräver tid och låser upp resurser.

Vi har noterat att anslaget betalas ut så sent att det bland tvingar organisationen att låna pengar för att klara sin likviditet. Räntekostnaderna kan vid vissa tillfällen uppgå till 100 000 kronor.

Bidragets användning

Vi har i intervjuerna med Länsbygderådets ordförande ställt frågan om bidragets användning.

Bilden är likartad trots att villkoren är skiftande.

Det innebär att bidraget i huvudsak används för att finansiera

- Möteskostnader
- Utbildningar
- Information
- Tematräffar
- Köp av vissa kanslitjänster
- Viss arvodering och kostnadsersättningar
- Täckande av kostnader i samband med Landsbygdsriksdagen
- Finansiering av kostnader i samband med centrala konferenser.

Bidraget används också för att ge ett mindre stöd till kommunbygderåd och för mobilisering av lokala krafter. Det bör noteras att det direkta ekonomiska stödet till den lokala verksamheten är blygsamt. Vi återkommer senare till hur den stödjande strukturen är utformad.

Våra intervjuer ger en samstämmig bild av att Länsbygderådets grundläggande verksamhet står och faller med det statliga stödet. Utan det skulle möjligheterna att utföra den stödjande verksamheten urholkas. På några års sikt skulle ett stort antal Länsbygderåd med viss sannolikhet tvingas lägga ner sin verksamhet.

Vision och övergripande uppdrag

Det är vårt intryck att **Hela Sverige ska leva** strävar efter tydlighet när det gäller att formulera vision, värderingar, prioriteringar och arbetsområden.

Vi vill därför återge hur organisationen formulerar sitt övergripande uppdrag. Ur den gällande verksamhetsplanen för 2012 hämtar vi nedanstående:

”Vision

Hela Sverige ska leva!

Värdegrund

Allt vårt arbete har sin utgångspunkt i lokal utveckling för hållbara bygder i ett hållbart samhälle. Med bygdens intressen i fokus är vi nyfikna, vidsynta, generösa och nyskapande. Vi tar del av andras erfarenheter och delar med oss av våra, såväl nationellt som internationellt. Demokrati, mångfald och jämställdhet präglar vårt arbetssätt.

Övergripande mål

Lokala utvecklingsgrupper ska nå största möjliga demokratiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga framgång.

Verksamhetsidé

Vi stödjer lokal utveckling, stimulerar samverkan, bildar opinion och påverkar politiken. All verksamhet präglas av vår värdegrund.

Prioriterade områden Hållbara bygder, Mobilisering och organisationsutveckling samt Stigfinnare.

Det sistnämnda är stimulans till medlemmar som på ett särskilt sätt utmanar, prövar nya idéer och leder utvecklingsarbetet vidare.”

Arbetsområden

Organisationen beskriver bredden i sin verksamhet mot bakgrund av flera **arbetsområden**. Det innebär att man arbetar med många olika frågor utifrån ett helhetsperspektiv på vad man anser behövas för att hela Sverige ska kunna leva.

Det innebär i praktiken en **bred projektverksamhet** utifrån olika teman:

- **Demokrati.** Strävan är att finna nya former för att skapa inflytande på den lokala nivån. Det sker bland annat genom att ta initiativ i frågor som rör lokal planering. Ett särskilt projekt är Landsbygd 2.0 och fortsättningen Landsbygd 2.1, som har till syfte att engagera ungdomar.
- **Ekonomi och företagande.** Strävan är att bidra till en lokal ekonomi som genererar arbetstillfällen och inkomster, vilket organisationen betraktar som en viktig hörnsten i ett hållbart samhälle.
- **Internationellt.** Strävan är att utveckla det internationella samarbetet. Det handlar dels om bidra till att sprida svenska erfarenheter, dels om att fånga upp vad som händer bortom vårt lands gränser när det gäller att utveckla landsbygden. Genom att medverka i europeiska nätverk anser organisationen att man också är med och påverkar EU:s landsbygdspolitik.
- **Jämlikhet.** Utgångspunkten är alla människors lika värde och rätt till inflytande. Organisationen anser att man genom att skapa utrymme för nya grupper får in fler dimensioner i det lokala arbetet och når längre.
- **Kommunikationer.** Organisationen beskriver det så att den som har längst till affären också är mest beroende av bra internetförbindelse. En viktig strävan är att få bredband till byn.

- **Kultur och utbildning.** Organisationen arbetar med att stödja framväxten av Digitala hus, som gör det möjligt för kulturen från de stora metropolerna att komma hela vägen ut till bygdens samlingslokal. Man nämner också arbetet för att stödja kreativa landsbygdskvinnor att utveckla sina företag.
- **Miljö.** Organisationen anser att man verksamt bidrar att skapa ett hållbart samhälle genom att arbeta med frågor som rör etablering av vindkraft, miljövänliga transporter och kulturlandskap. Man härbärgerar och tar sedan några år tillbaka ansvar för Omställning Sverige.
- **Service.** En grundläggande utgångspunkt för **Hela Sverige ska leva** är att det finns både kommersiell och offentlig service för landsbygdens invånare. Man ser det som en nödvändighet och en rättighet. Man anser att förändringar i tiden innebär krav på att tänka nytt och hitta nya vägar. Det gör man bland annat genom satsningen på Bymacken och genom att etablera samarbeten mellan offentliga och lokala aktörer.

3. ÖVERGRIPANDE REFLEKTIONER

Glesbygdens indignerade perspektiv

Vi möter en samstämmig och närmast indignerad bild av glesbygdens perspektiv hos dem vi har intervjuat.

Bilden kan enklast sammanfattas med att det finns ett Sverige bortom städer och tätorter, stadsdelar och kvarter.

Det är ett Sverige som består av byar och ibland hus ensligt belägna. Den som bor i staden kanske skulle beskriva det som det öde landet. Men den som bor där beskriver det som en plats att leva och bo på, som ett sätt att leva bortom stadens brus med närhet till naturen, till skogen och sjöarna. En plats där stjärnorna gnistrar klarare än någon gatlykta.

De vi har intervjuat avser inte att idyllisera eller romantisera livet i glesbygden och på landet. Men de hävdar envist och trotsigt ett perspektiv, som ofta glöms bort i en tid när staden - och inte minst storstaden - är den dominerande platsen för många mediers rapportering, för underhållningsindustrin och den kulturella gestaltningen.

De vi har intervjuat hävdar att människor som lever utanför städer och tätorter bidrar till den ekonomiska tillväxten, till skattekraften och till välfärden. De hävdar att de ensligt belägna husen och byarna inte får förfalla och att ljusen inte får slockna. De hävdar att människor ska kunna välja bostadsort och livsstil, inte endast inom staden. Och de hävdar att människor ska kunna välja en plats som ”bär andra värden i livet”.

Vi vill med detta sagt också notera att **Hela Sverige ska leva** har lokala utvecklingsgrupper som medlemmar även i städerna. Organisationen framhåller att den stödjer lokal utveckling över hela landet också i stadsmiljö.

Generationsfrågan – ständigt närvarande

Generationsfrågan är ständigt närvarande i byar och små samhällen. De äldre med växande behov av stöd och omsorg lever kvar medan ungdomar lämnar tidigt för utbildning eller arbete någon annanstans. Ofta återkommer man till byn senare i livet. Men möjligen är det ett mönster som riskerar att förändras i takt med nedläggningen av service, skolor och omsorg. Kvar blir den äldre generationen.

Generationsfrågan speglas också av organisationen **Hela Sverige ska leva**: sannolikt tillhör flertalet aktiva kategorin pensionärer. Det är naturligtvis ingen nackdel i sig – det är personer som äger sin tid och ofta har en osedvanlig kraft och förmåga att genomföra saker. Problemet riskerar att vara den bristande mångfalden, och att organisationen och därmed det lokala arbetet riskerar att sakna viktig kunskap om den unga generationens behov och krav på livet.

En stark lokal utvecklingskraft

Det finns en stark lokal utvecklingskraft, som har sitt fäste i föreningslivet i byarna. Den lokala utvecklingsgruppen är viktig därför att den ofta utgår från det geografiska området och därmed samlar människor över organisationsgränser för att arbeta med olika typer av lokala utvecklingsprojekt.

Det kan handla om att bevara eller utveckla den lokala servicen, om att engagera sig för en förskola, en skola eller ett äldreboende. Det kan handla om att bygga ut vindkraften, om att få fungerande bredband till byn, om att slå vakt om bensinmacken och vägen in till tätorten. Och det kan handla om att utveckla den lokala ekonomin och det lokala företagandets finansiering när banker och andra finansiärer inte vill finnas med för att skapa möjligheter.

Det är viktigt att betona att den avgörande insatsen görs av ideellt engagerade människor, som tar ansvar för sin by och sin bygd. De är en viktig del av det som ofta beskrivs som det civila samhället eller den sociala ekonomin. Denna insikt skapar resonansen för vår uppföljning.

Det civila samhället – en förutsättning för ekonomisk tillväxt

Ett genomgående tema i vår samlade bild är att de aktiva inom organisationen ser det civila samhället som en förutsättning för ekonomisk tillväxt. För den som arbetar med lokal utveckling är det uppenbart att det också bidrar till ekonomisk utveckling.

Det civila samhället breddar människors möjligheter att just ta ansvar för sin egen vardag. Det kräver samarbete och samverkan med andra. Och för den som lever på landsbygden är det uppenbart att det kräver att den moderna utvecklingen bejakas; en organisation som **Hela Sverige ska leva** måste arbeta med den moderna teknikens möjligheter. FaceBook och Skype är två exempel av många.

En förtroendevald säger så här i en intervju. ”För oss som lever i glesbygd är bredbandet viktigare än för den som lever i staden. Vi är i själva verket före när det gäller att leva och verka på moderna sätt. Vi är tvingade till det för att kunna leva som vi vill leva.”

Det är en svår uppgift att få långsiktiga och tillräckliga resurser till det lokala utvecklingsarbetet. Oftast är man hänvisad till att finna finansiärer utanför den egna kommunen. Det är en trög och tidsödande process.

Vi vill understryka att statens stöd till **Hela Sverige ska leva** inte finansierar den typen av enskilda lokala projekt och inte heller de lokala utvecklingsgruppernas arbete annat är det blygsamma stöd som kan komma från Länsbygderådet.

Det lokala företagandets vikt för social och ekonomisk utveckling

En levande landsbygd förutsätter företagande som en viktig och kanske till och med avgörande drivkraft.

Ett exempel som vi har mött under arbetet med uppföljningen är en by med 300 invånare som har 40 företag. Flera liknande exempel visar att det snarare är regel än undantag; ofta utgår företagandet från den egna familjen. Företagandet och livet i glesbygd formar en livsstil som präglas av fantasi, entreprenörskap och förmåga att samverka också med sina konkurrenter.

Det lokala utvecklingsarbetet och projekt som drivs av **Hela Sverige ska leva** skapar ofta viktiga mötesplatser för näringslivet. På så sätt bidrar man indirekt till näringslivets utveckling. Exempel på det kan vara program för kompetensutveckling med ett Länsbygderåd som drivande kraft.

En av dem vi har intervjuat beskriver det som ett företagande från A till Ö – allt från snickerier till möbelfabriker, entreprenörsfirmor och konsulter, besöksnäring, callcenters och uppfinnare. Han uttrycker också att det ofta är ett anonymt företagande: ”Många företagare i glesbygden vill inte se att deras verksamhet är viktig och en grundbult i glesbygdens framtid. Vi måste bidra till att höja deras stolthet och status.”

Det statliga stödet möjliggör en stödjande struktur

Det är vårt intryck att det statliga anslagets viktigaste funktion är att det skapar en stödjande struktur för det lokala arbetet.

Det bidrar i hög grad till att finansiera information, utbildningar, reskostnader och möten – faktorer som är nödvändiga för att det lokala arbetet ska kunna fungera.

Det bidrar till att möjliggöra det ideella arbetet genom lokal mobilisering.

Hela Sverige ska leva möjliggör lokal mobilisering

Det finns ett starkt intresse och engagemang för lokal utveckling i byar och kommundelar. Det är vår bedömning att **Hela Sverige ska leva** bidrar till att stimulera folkligt deltagande i lokala utvecklingsfrågor.

Organisationen bidrar till lokal mobilisering på flera sätt:

För det första upprätthåller organisationen ett starkt stöd för det lokala arbetet. Det är en överblickande och övergripande struktur som finns på plats för att ge råd och för att samla och sprida erfarenheter och kunskaper. Här spelar den omfattande utbildningen som ofta sker i samarbete med studieförbund och folkhögskolor en viktig roll. Det gör även organisationens hemsida med den så kallade Bygdebanken liksom utgivningen av skrifter och nyhetsbrev. Landsbygddagen, som äger rum vartannat år, liksom de årliga Lokalekonomidagarna ska också ses i detta sammanhang. De är en sammanhållande kraft i arbetet för lokal utveckling.

För det andra bidrar organisationen till att företräda det lokala utvecklingsarbetet på samtliga nivåer i det svenska samhället och ibland till och med på nordisk och europeisk nivå. Många av de verksamma inom organisationen har ovärderliga nät av kontakter med politiker, myndigheter och förvaltningar – de kan öppna dörrar till framtida projekt, samverkan och finansiering.

För det tredje har organisationen en samlad kunskap om samhällsaktörer och finansieringskällor för lokala utvecklingsprojekt som inte får underskattas.

En ordförande i ett Länsbygderåd uttryckte det så att det alltid finns pengar för de projekt man vill genomföra. Det gäller endast, menade han, att ha kunskap, fantasi och energi att öppna dörrarna. Och han understryker i intervjun att det finns många dörrar att öppna för möjligheterna att utveckla landsbygden: olika stiftelser, Länsstyrelser och Regionförbund, myndigheter som Tillväxtverket och Jordbruksverket, ESF, Leader och andra EU-källor.

Det statliga stödets hävstångseffekt

Det är vår övergripande slutsats att det ekonomiska stödet därmed får stor hävstångseffekt. Stödet är trots sin relativa storlek paradoxalt nog blygsamt i förhållande till det sammanlagda värdet av det ideella arbetet.

Hävstångseffekten understryks ytterligare av att stödet också har betydelse när ett Länsbygderåd söker andra och projektinriktade bidrag: det gör det möjligt att ibland om än i blygsam omfattning vara medfinansierare och därmed bidra till en ”uppväxling” av de ekonomiska resurserna.

Stödet ger vidare organisationen en tydlig legitimitet i kontakten med andra samhällsaktörer. En av de intervjuade uttryckte att ” Vi kommer upp ett trappsteg.”.

Väl fungerande organisation

Vårt uppdrag har inte varit att göra en utvärdering av **Hela Sverige ska leva**.

Vi vill ändå framhålla vårt intryck att organisationen är väl fungerande.

Vår bedömning utgår från flera viktiga iakttagelser:

- Organisationen har och strävar efter en tydlig lokal förankring.
- Den präglas av ett starkt engagemang hos de aktiva på samtliga nivåer.
- Verksamheten är omfattande och bygger på ett stort antal projekt med tydliga prioriteringar, som präglas av visionen och grundvärderingarna.
- Det finns en tydlig rollfördelning mellan styrelsen och det centrala kansliet – ett kansli med ett fåtal anställda. Planeringen och uppföljningen av ekonomi och verksamhet är god. Varje halvår rapporteras användningen av det ekonomiska anslaget till näringsdepartementet.

Till vår bild av en väl fungerande organisation hör också arbetsfördelningen mellan dess olika nivåer.

Arbetsfördelningen mellan de olika nivåerna inom **Hela Sverige ska leva** beskrivs bäst av en av dem vi har intervjuat. Hon säger så här: ”Den viktigaste verksamheten sker i byn. Kommunbygderådet företräder verksamheten på kommunal nivå. Länsbygderådet ger oss stöd på länsnivå och öppnar möjligheterna för samverkan, projekt och resurser. Och genom den centrala verksamheten är vi företrädare på nationell och europeisk nivå.”

Vår bedömning av organisationen är naturligtvis inte okritisk: Enskilda projekt kan sannolikt vara mer framgångsrika. Organisationen kvalitet skiftar över landet och är starkt personberoende; en eller två personer kan göra avgörande skillnad. Organisationen har svårt att engagera yngre personer. Det finns kritiska uppfattningar om stödets fördelning mellan central och regional nivå.

Detta är några exempel som vi har mött under vårt arbete. De är inte förvånande. De speglar de problem och utmaningar som de flesta organisationer brottas med. Ingen organisation är fullkomlig. Varje styrelse och ledning är otillräcklig. Det viktiga är att man ständigt strävar efter att utvecklas och att varje dag bli en smula bättre när det gäller att formulera och att utföra sitt uppdrag.

Vi tycker oss ha mött den ambitionen hos **Hela Sverige ska leva**.

Vi ska i det följande stanna upp vid de olika nivåerna och deras betydelse.

De lokala utvecklingsgruppernas roll och betydelse

Organisationen **Hela Sverige ska leva** registrerar närmare 5000 lokala utvecklingsgrupper. För att definieras som lokal utvecklingsgrupp inom **Hela Sverige ska leva** ställs kravet att man arbetar för sin bygds utveckling utifrån ett helhetsperspektiv, är partipolitiskt- och religiöst obunden, har ett demokratiskt arbetssätt och är öppen för alla boende i bygden.

Varje grupp har sin unika identitet formad av de lokala förhållandena.

De lokala grupperna representerar en mångfacetterad mosaik av organisationer: den lokala gruppen kan vara en hembygds – eller en bygdegårds – eller en samhällsförening, ett jakt – eller fiskesällskap, en ekonomisk förening bildad för att hantera bredband eller vindkraft.

Listan kan göras längre än så.

Det som förenar grupperna är engagemanget för byn och framtiden för den egna hembygden. De arbetar aktivt och ofta målmedvetet med möjligheterna att möta behovet av service, välfärd och företagsamhet.

De lokala grupper som registreras hos **Hela Sverige ska leva** söker inträde hos Länsbygderådet. Det innebär att de utser ombud till Länsbygderådets stämma som bland annat väljer styrelse. Vi vill också understryka att Länsbygderåden ofta ger stöd vid bildandet av lokala grupper och att man uppmuntrar samverkan mellan grupperna såväl inom den egna kommunen som mellan kommuner.

Hela Sverige ska leva använder begreppet Byarörelsen som samlande namn för de lokala utvecklingsgrupperna med sin starkt skiftande karaktär.

Organisationen beskriver den så kallade Byarörelsen/de lokala utvecklingsgrupperna som en viktig del av civilsamhället - som den första samhällsnivån, närmast medborgarna under den kommunala nivån. Ledningen beskriver att dess ambition är att Byarörelsen ska fortsätta att stärka sin roll och position i samverkan med andra aktörer på olika nivåer i samhället. Organisationen menar vidare att man är beredd att ta ansvar för fler samhällsfunktioner som kan hanteras mer ändamålsenligt och effektivt på den första samhällsnivån.

Ledningen för **Hela Sverige ska leva** menar att de lokala grupperna ser till helheten och utgör den lokala ”allmännyttan”. De är ibland ett mellanting mellan en lokal förening och en liten kommun – utan kommunens lagstadgade befogenheter och skyldigheter. Ledningen menar att begreppet Byarörelsen kan föra tankarna bakåt i tiden, men att Byarörelsen egentligen är modern. Ett exempel är partnerskapet som numera lyfts fram i olika sammanhang, där privata, ideella och offentliga aktörer ska samverka.

Byarörelsen stärker enligt ledningen medborgarnas inflytande och vitaliserar demokratin. De lokala grupperna står för en platsbunden deltagar- eller direktdemokrati som kompletterar den representativa partipolitiken, i första hand på kommunal nivå. Man arbetar för att samspelet mellan nivåerna av samhället ska utvecklas och fungera väl.

Vi har ställt frågan huruvida de lokala grupperna uppfattar att de verkligen är en del av organisationen **Hela Sverige ska leva**. Svaret på den frågan är nog ett nyanserat ja: Grupperna har aktivt sökt inträde men säkert arbetar en del utan att känna en direkt samhörighet med riksorganisationen. Det är i så fall inte förvånande eftersom gruppernas engagemang utgår från vad som kan beskrivas som den första samhällsnivåns lokala

förhållanden. Någon använder till och med begreppet ”lokal lokalt” för att beskriva gruppernas fokus.

Kommunbygderådet

Kommunbygderåd finns i cirka 100 av landets kommuner. I Blekinge finns det ett råd i varje kommun, i Norrbotten finns det råd i 12 av landets 14 kommuner för att ta två exempel. Vi har inhämtat att det är en strävan från organisationens sida att det ska finnas Kommunbygderåd i varje kommun. Vissa Länsbygderåd ger ett mindre stimulansbidrag för bildandet av Kommunbygderåd.

Kommunbygderådet kan spela en viktig roll när det gäller att företräda det lokala arbetet i förhållande till de politiska beslutsfattarna och till kommunens förvaltning. Rådet fungerar i ett samspel med de lokala utvecklingsgrupperna – det fångar upp och dokumenterar viktiga frågor och kan föra tillbaka kunskap om kommunens övergripande utveckling till de lokala grupperna.

En av dem vi har intervjuat anser att Kommunbygderådet är Länsbygderådets viktigaste verktyg. ”Kommunbygderådet har koll på den kommunala beslutsprocessen. Det är där de viktigaste besluten fattas. Det kommunala bygderådet blir ett sätt att arbeta *med* och inte *mot* kommunen.”

Blekinge ger exempel på hur man i samspel med kommunen formulerar en femårig plan för landsbygdens utveckling. Det innebär att man tidigt kan identifiera utvecklingen av befolkningsunderlag och konsekvenserna för skola och barnomsorg. Innan det är för sent kan man uppmärksamma de framtida problemen och i tid finna lösningar, som gör att man inte hamnar i spiralen av ständiga och konfliktskapande nedläggningar.

Länsbygderådets viktiga roll

Vi har intrycket av att Länsbygderådet har flera funktioner: huvuduppgiften synes vara att stödja den lokala verksamheten. Den är dock vidare än så. Ett samstämmigt intryck av det samlade underlaget är att man ofta är en erkänd aktör i länet. Flera har mycket goda kontakter med länsstyrelser och andra regionala organ; man är en aktör att räkna med. För några länsbygderåd är det sannolikt nödvändigt att utveckla den regionala rollen ytterligare om man vill få ökat inflytande.

Det statliga stödet till Länsbygderåden är en ekonomisk bas för deras arbete. Stödet ger som nämnts möjlighet att växla upp genom finansiell samverkan med andra aktörer.

En av dem vi har intervjuat uttrycker det så här. ”Vi är skapliga på att söka pengar. Hittills har vi inte fått nej på en enda ansökan. Regeringens stöd till Länsbygderådet gör att vi har en fungerande styrelse och administration – med den tryggheten i ryggen kan vi sedan söka andra pengar och samverkan med andra aktörer. Ibland kan det vara av värde att vi går in med en andel som inte är större än 5 – 10 000 kronor.”

Den nationella nivån

Den nationella styrelsen och ledningen spelar en självklar roll när det gäller att formulera den övergripande och strategiska inriktningen. Den är pådrivande i förnyelsearbetet och bidrar till att hålla fokus på den lokala utvecklingen. Styrelsen och de anställda har goda samhällskontakter. Det bidrar till man får möjlighet att påverka samhällsutvecklingen.

Vi har noterat vissa kritiska synpunkter när det gäller till exempel intern resursfördelning och samverkan med medlemsorganisationerna. Det ligger dock utanför ramen för vårt uppdrag att följa upp dem.

Särskilda projekt

Ett viktigt nationellt projekt under åren 2008 – 2011 har handlat om vikten av lokal utvecklingsplanering. Det har resulterat i att cirka **500 lokala utvecklingsplaner** över hela landet – planer som ofta har formulerats i samråd med kommunen. Inom ramen för en lokal utvecklingsplan arbetar man bland annat med att identifiera byns styrkor och svagheter och att planera för vilka lokala utvecklingsprojekt man vill arbeta med. Ofta återkommande frågor är bredband och vindkraft, skola och service, företagande och näringsliv. Ibland arbetas planen fram i studiecirkelform. Det är en fördel om de lokala planerna kan förenas till en översiktsplan för hela kommunens utveckling. Att arbeta fram en utvecklingsplan är i sig ett långsiktigt arbete eftersom det baseras på ideellt engagemang.

Vi vill också framhålla det **nationella serviceprojektet**. I 15 kommuner har man arbetat med att skapa servicepunkter, som till exempel kan vara en kombination av lanthandel, medborgarkontor, filialbibliotek och turistinformation. Projektet är avslutat och väl dokumenterat – det lever därmed kvar som inspirerande exempel.

Landsbygdsriksdagen och Lokalekonomidagarna

Vi vill också nämna Landsbygdsriksdagens samt de årligen återkommande Lokalekonomidagarnas roll för arbetet.

Landsbygdsriksdagen som vartannat år samlar cirka 1000 personer är av stor betydelse för den lokala mobiliseringens idégemenskap och bidrar till att manifesteras och synliggöra folkrörelsen för det offentliga Sverige.

De årligen återkommande Lokalekonomidagarna bidrar till att sprida kunskaper och erfarenheter om hur man kan skapa lokal finansiering för företagande och satsningar när banker och andra finansiärer inte vill medverka.

4. DET STATLIGA STÖDETS ANVÄNDNING

Enkäten

Vi har som tidigare nämnts genomfört en webbenkät för att få ytterligare underlag för uppföljningen.

Enkäten genomfördes med stöd av Fredrik Fürst, **Fürst *Scandinavian Research AB***.

Enkäten utgick från de områden som det ekonomiska stödet omfattar. Den riktade sig till Länsbygderåden, medlems- och även samarbetsorganisationer, styrelsen för **Hela Sverige ska leva** samt vissa övriga aktörer.

Enkäten redovisas med utelämnade kommentarer i PowerPoint som särskild bilaga.

Webbenkäten riktade sig till sammanlagt 304 personer. 176 personer – närmare 60 % - har svarat.

Svarsfrekvensen får bedömas som ett mer än hyggligt gensvar. Vi är övertygade om att det speglar ett starkt engagemang hos de personer, som i olika roller möter **Hela Sverige ska leva**.

Enkäten utgick för enkelhetens skull från en femgradig skala med möjlighet att lämna kommentarer.

En generell slutsats är att enkätsvaren speglar en medvetenhet om det statliga bidragets existens och vikt för organisationen och dess uppdrag. De speglar vidare en generell bedömning att *regeringens bidrag har medverkat* på avsett sätt.

Detta är särskilt tydligt när det gäller svaren på de frågor som utgår från huruvida regeringens bidrag har medverkat till finansiering av länsbygderådens och kommunbygderådens verksamheter, till kunskapsförmedling och lokal utveckling samt till ökad samverkan mellan lokala utvecklingsgrupper med särskilt fokus på lokal utveckling. De svarande menar också att bidraget har medverkat till att främja engagemanget hos såväl kvinnor som män.

Samtliga dess kriterier får drygt 4 på bedömningsskalan.

Strax under 4 på skalan återfinns att stödet har medverkat till att utveckla informationssystem.

En mellangrupp ligger på drygt 3,6 på skalan. Där återfinns frågorna om regeringens bidrag har främjat utveckling av hållbara miljö- och energilösningar på lokal nivå samt frågan om att bidraget har främjat arbetet med lokala servicelösningar.

En lägre grupp ligger mellan drygt 3 och 3.2 på bedömningsskalan. Där återfinns frågorna om bidraget dels har främjat engagemanget hos personer med utländsk bakgrund, dels har främjat engagemanget hos ungdomar. I denna grupp finns också främjandet av internationellt erfarenhetsutbyte med drygt 3.2 på skalan.

En särskild grupp av frågor gäller kansliets roll och arbete. Det sammanlagda resultatet av tre frågor får 3,9 på skalan. Den första frågan om kansliet har lyckats i sitt uppdrag att ge råd och

stöd till lokala utvecklingsgrupper ges 3,85 på skalan. Samma bedömning får kansliet när det gäller hur man har lyckats tillhandahålla redskap för framgångsrikt lokalt arbete. Över 4 på skalan ger de svarande på frågan om kansliet har lyckats påverka genom att lyfta de frågor som är betydelsefulla för människorna på landsbygden.

Vår samlade bedömning

Vi ska i det följande göra en uppföljning av det ekonomiska stödet utifrån respektive kriterium för det statliga stödet till **Hela Sverige ska leva**.

Vi vill återigen understryka att uppföljningen är övergripande och utgår från en samlad bedömning av det skriftliga och omfattande underlaget, ett stort antal intervjuer och samtal samt den nämnda enkäten.

Referensgruppen har bidragit med mycket värdefulla perspektiv.

Uppdraget har inte varit avsett att göra en utvärdering av organisationen och dess verksamhet eller att närmare analysera de genomförda och nämnda projekten.

Kunskapsförmedling

Hela Sverige ska levas verksamhet bidrar till kunskapsförmedling med betoning på kunskaper om de villkor som råder på landsbygden och när det gäller att skapa verktyg för lokal utveckling. Kunskaperna sprids både nationellt och även internationellt genom olika samverkansprojekt. Ofta samlar man företrädare för samtliga nationella nivåer.

Kunskapsförmedling kan beskrivas som en av organisationens kärnuppgifter. Verksamheten består till stor del av projekt med uppföljande rapporter, konferenser och seminarier. Hemsidan spelar en viktig roll när det gäller att förmedla kunskaper.

Det går samtidigt att hävda att man ytterligare kan utveckla förmedlingen av kunskaper. I enkätens kommentardel efterlyses till exempel ett mer coachande förhållningssätt i förhållande till den lokala organisationen.

Enkäten ger stöd för slutsatsen att regeringens bidrag har medverkat till kunskapsförmedling.

Ökad samverkan mellan lokala utvecklingsgrupper, med särskilt fokus på lokal mobilisering och lokal utveckling.

Det är vårt starka intryck att den lokala mobiliseringen ofta skapas av det som kan upplevas som ett hot mot möjligheterna att leva och bo kvar i byn. Utsattheten och sårbarheten mobiliserar och bidrar till lokal utvecklingskraft.

Det är också vårt intryck att lokal samverkan växer fram när man arbetar med gemensamma eller likartade projekt. Exempel på det är arbetet för lokala servicepunkter, Bymacken och för utbyggnad av vindkraften.

Projektens styrka är att de samtidigt bidrar till lokal mobilisering och kunskapsförmedling.

Hela Sverige ska leva strävar efter att öka det lokala inflytandet över den lokala planeringen. Vikten av detta har uppmärksammats på flera sätt.

Man har dels uppmärksammat de pågående verksamheterna med ökat lokalt inflytande i exempelvis lokala nämnder och inspirerat andra till liknande initiativ. Man har vidare i samarbete med Landsbygdsnätverket försökt påverka kommunerna att aktivera sin planering tillsammans med de lokala utvecklingsgrupperna och kommunbygderåden och motsvarande nätverk.

Ett antal handledningar har tagit fram för att stödja det lokala arbetet när det gäller inflytande över den lokala planeringen. Några exempel är Ställ om Sverige, ett planeringsverktyg för ungdomar samt en handbok för lokal finansiering.

Det är också viktigt att betona att huvuddelen av det lokala utvecklingsarbetet bygger på ideellt arbete. Det oavlönade och tidsödande arbetet är den innersta förutsättningen för att glesbygden ska överleva. Samverkan mellan lokala utvecklingsgrupper växer fram ur behovet av att lära av varandras erfarenheter. Det är viktigt att komma ihåg att också samverkan tar tid.

Låt oss återge en enkätkommentar: ”**Hela Sverige ska leva** tillför det idéburna arbetet på lokal nivå värdefull energi, som inte kan kanaliseras genom statliga och kommunala organ.”

Det ideella arbetet är beroende av människors engagemang och därmed sårbart. Människor tröttnar, kraften falnar av besvikelser och känslan av att man ständigt är tillbaka på ruta ett.

Det statliga stödet ska ses i detta sammanhang: Det kan uppmuntra och frigöra men aldrig ersätta eller avlöna det ideella arbetet.

Ytterligare en enkätkommentar uttrycker det så här: ” 15 miljoner kronor får väl närmast ses som ”nålpengar” om man eftersträvar lokal utveckling. 5000 grupper skulle naturligtvis kunna göra mycket mer om de gavs större resurser.”

En slutsats är att bidraget måste ses som ett viktigt smörjmedel när det gäller att skapa stödjande strukturer och verksamheter. Flera enkätkommentarer använder just begreppet smörjmedel.

Det är vårt intryck att Länsbygderåden har en viktig roll när det gäller att stödja det lokala utvecklingsarbetet och den lokala mobiliseringen. Det motiverar enligt vår mening att en så stor del av bidraget fördelas till länsorganisationen. Det är samtidigt viktigt att understryka att också Länsbygderåden är beroende av eldsjälarnas engagemang. I praktiken kan det röra sig om att en handfull personer är avgörande för en framgångsrik verksamhet.

Vi har noterat att det råder skillnader mellan Länsbygderådens kapacitet. Den viktiga skillnaden är enskilda personers kompetens, engagemang och nätverk. Vi gör dock bedömningen att Länsbygderåden generellt sett är hyggligt fungerande.

Främja arbetet med lokala servicelösningar

Det finns en självklar och stark insikt hos **Hela Sverige ska leva** att de lokala servicelösningarna är avgörande för glesbygdens möjligheter att överleva.

Man beskriver det så att när de stora drivmedelsföretagen lägger ner de små mackarna på landsbygden är det ett hot mot servicen på landsbygden. Ofta följer livsmedelsbutiken samma väg inom några år. Och om butiken och macken stänger hamnar bygden i en negativ utvecklingsspiral. Det medför att också annan service som skola och kollektivtrafik riskerar att läggas ner.

Det är denna verklighet som verkar mobiliserande. Och det är denna verklighet, som har bidragit till framväxten av flera viktiga och relativt framgångsrika projekt.

Ett av dem är det så kallade **serviceprojektet** som bedrivits i 15 bygder. Enligt organisationen har det resulterat i minst fem fungerande servicepunkter. Det har dessutom fått efterföljare i ytterligare ett tjugotal bygder. Ett annat projekt är **Bymacken**, som organisationen beskriver som ett strukturförändrande projekt. Ytterligare projekt tar sikte på att skapa närmare samarbeten mellan de **fristående lanthandlarna** och att utveckla samarbetet med PTS och Bredbandsforum om **telefoni och bredband** på landsbygden. Det har enligt ledningen för **Hela Sverige ska leva** fått till stånd bra rådgivning till de lokala utvecklingsgrupperna.

Främja engagemang hos såväl kvinnor som män, ungdomar och personer med utländsk bakgrund

Hela Sverige ska leva arbetar medvetet med frågor som rör jämställdhet. Man har uttalat att man ska bli landets mest jämställda organisation – ett mål som följs upp av en förhållandevis offensiv jämställdhetsplan.

Det är också vårt intryck att det ofta är kvinnor som är de mest aktiva i de lokala utvecklingsgrupperna.

Organisationen har fått resurser från Ungdomsstyrelsen för att genomföra en breddning av arbetet med jämställdheten inom rörelsen. Det delade ledarskapet i riksorganisationens styrelse har uppmärksammas och enligt ledningen lett till efterföljd inom rörelsen.

Ett medvetet arbete görs för att engagera ungdomar i arbetet. Denna strävan gäller på samtliga nivåer inom organisationen. Ett särskilt projekt är Landsbygd 2.0 /2.1 med syftet att på ett reflekterande sätt diskutera framtidsfrågor med unga människor på landsbygden. Även i samband med Landsbygdsriksdagarna uppmärksammas ungdomen. Men det är som en av de intervjuade beskriver det svårt att hitta vägar att nå hela vägen fram även om viljan finns: ” Vi måste lära oss ännu mera om hur vi möter ungdom på ungdomens villkor.”

Vår slutsats är att **Hela Sverige ska leva** brottas med samma problem att nå ungdomar och unga vuxna, som andra etablerade folkrörelser i vårt land.

Detsamma gäller också svårigheterna att nå fram till och mobilisera personer med invandrarbakgrund. Organisationen har tagit initiativ i flera bygder för att stimulera integration. Strävan har varit att vidareutveckla dessa exempel till förebilder för andra. På hemsidan och i flera skrifter framhåller man den utvecklingskraft, som finns i det mångkulturella samhället. Man har som mål för det närmaste året att Länsbygderåd, lokala utvecklingsgrupper och medlemsorganisationer har inlett samarbete med ytterligare ett par kommuner på landsbygden och i storstadsområden för att stimulera utbyte och integration.

Vårt intryck är att dessa insatser är relativt otillräckliga när det gäller att bidra till integration. Vi vill alls inte peka ut detta som ett misslyckande. Vi är väl medvetna om den utmaning som det innebär att arbeta för ökad integration.

Främja utveckling av hållbara energi- och miljölösningar på lokal nivå.

Det är vårt intryck att skyddet av miljön och utbyggnaden av den lokala energiproduktionen är ett viktigt och till och med ideologiskt tema för organisationen.

Det är en dimension av visionen om det hållbara samhället – ett arbete som måste utgå från det lokala perspektivet, från invånarna i den egna bygemenskapen. En lång rad genomförda projekt berättar rubrikmässigt om denna inriktning. Några exempel är Omställning Sverige samt Hållbara bygder del 1 och del 2.

Inriktningen har vidare lett fram till att Omställning Sverige etablerats – en rörelse med rötter i den engelska transitionrörelsen. Ledningen för **Hela Sverige ska leva** anser att de lokala utvecklingsgrupperna ska gå i täten för det man kallar omställningsarbetet. Man har utvecklat verktyg och exempel för detta. Ett nätverk av åtminstone 25 lokala utvecklingsgrupper deltar i omställningen och dessutom har upp emot 150 nya omställningsgrupper bildats, flera i stadsmiljö.

Det är utbyggnaden av vindkraften som är i fokus för de lokala energilösningarna. Här har organisationen spelat en roll när det gäller att höja kunskapsnivån inom ramen för ett särskilt projekt: Seminarier och utbildningar har genomförts. Flera skrifter har producerats med syfte att sprida erfarenheter.

En ”nationell överenskommelse” om lokal nytta av vindkraftutbyggnaden har arbetats fram. Den är enligt ledningen accepterad politiskt och inom branschen. Överenskommelsen har använts som underlag vid etableringar som gett positiva effekter för de berörda bygderna.

Vi har inhämtat att detta är ett arbete som kommer att fortsätta.

I ett nytt projekt samarbetar **Hela Sverige ska leva** med Linköpings stift om lokala energisystem på landsbygden. Syftet är främst att förse landsbygdens föreningslokaler inklusive kyrkans med förnybar energi. Bioenergin är en här en viktig del.

Främja samverkan mellan aktörer som arbetar med lokal och regional utveckling och lokala utvecklingsgrupper i syfte att bidra till en hållbar lokal och regional tillväxt.

Det samlade materialet understryker att samverkan med andra aktörer är av fundamental vikt för att nå framgång. Det handlar kanske framförallt om att göra sin röst hörd, om att kunna hävda behovet av en fungerande infrastruktur, av en företags- och näringslivsutveckling som får effekter också för byarna – och av behovet av lokal service som ett ständigt återkommande tema. Servicen av avgörande för en livskraftig bygd.

Vi har tidigare konstaterat att Länsbygderådet har en viktig roll som aktör på länsnivå. Det är en roll som kräver omfattande kontakter med länsstyrelsen och andra ekonomiska aktörer.

I detta sammanhang vill vi nämna arbetet för lokal finansiering och företagande. Man har bland annat etablerat ett praktikernätverk för lokal finansiering och spritt kunskap om metoder för att samla kapital inom rörelsen.

I samverkan med andra aktörer har **Hela Sverige ska leva** initierat ett program för att etablera ”bygdebolag” med medel från Tillväxtverket och Inlandsinnovation AB. Man har också skapat en Mikrofond med uppdrag att finansiera investeringar hos lokala föreningar och företag på landsbygden.

Arbetet för lokal mobilisering, utbildning och rådgivning kräver samverkan med andra aktörer. Det är ledningens uppfattning att man har ökat engagemanget, stärkt identiteten och samhörigheten för lokal utveckling inom det man beskriver som Byarörelsen genom utbildningsinsatser i samarbete med medlemsorganisationerna.

De studieförbund som är organisationens medlemmar har en särskilt framträdande roll i arbetet: Utbildningsmaterial för lokal mobilisering och effektivt lokalt utvecklingsarbete är producerat i samarbete med folkbildningen.

Vidare har organisationens medverkan i Leader intensifierats både i ett strategiskt utvecklingsarbete och i konkreta lokala projekt.

Andra exempel på samarbeten är att man har etablerat en struktur i ett par regioner för coachning och rådgivning till lokala utvecklingsgrupper i samarbete med Landsbygdsnätverket. Ett särskilt koncept kallat ”Fria metoder” har vidareutvecklats i samarbete med Coompanion, ABF och Studieförbundet Vuxenskolan.

Det är organisationens strävan att bredda sitt kontaktnät utanför medlemskretsen. Exempel på partners är Landsbygdsnätverket, Coompanion, föreningen U LAND, Sveriges kommuner och

landsting (SKL), Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), länsstyrelser och regionförbund, statliga verk, departement och nätverket i riksdagen.

För att påverka utvecklingen och politiken har organisationen fortsatt sitt deltagande i partnerskap, utredningar och arbetsgrupper. Exempel är övervakningskommittéer inom alla EU-program, Tillväxtverkets Centrala Samordningsforum för lokal service (CSF), Skogscertifieringen (FSC), och Samordningsgruppen för överenskommelserna mellan regeringen och de idéburna organisationerna och SKL inom det sociala området och integrationen.

Länsbygderåden medverkar i partnerskap och andra grupper på regional nivå.

Hela Sverige ska leva har nyligen inlett samarbete med ytterligare en Landsbygdspartner utöver Posten Norden AB och Kraft & Kultur – TeliaSonera. Man har också planer på att engagera ytterligare en landsbygdsambassadör vid sidan om armbryterskan från Ensamheten, Heidi Andersson.

Främja internationellt erfarenhetsutbyte.

Hela Sverige ska leva strävar efter att påverka EU:s landsbygds politik för nästa programperiod till att bättre stödja lokala utvecklingsinitiativ. Man arbetar vidare aktivt i ett nätverk för utbyte av erfarenheter mellan europeiska byarörelser. Man har också etablerat samarbete med länder på Balkan, som kandiderar till medlemskap i EU. Man arbetar också för att stärka verksamheten i **Hela Norden ska leva**.

Hela Sverige ska leva medverkar i ett konkret projekt i Albanien med syftet att fördjupa demokratin, från ökat medvetande hos politiker och tjänstemän om behovet att stödja civilsamhället fram till aktiv medverkan. Det har stärkts genom kapacitetsbyggnad och lett fram till etablering av bygdegrupper och konkret bygdeutveckling i tre pilotregioner. Ekonomiskt stöd har getts av bl.a. Sida, Irish Aid, SI och det europeiska landsbygdsnätverket PREPARE.

Finansiering av länsbygderådens och kommunbygderådens verksamhet

Vi vill understryka att våra intervjuer ger en samstämmig bild av att bidraget till länsbygderåden är helt avgörande för verksamheten. Den samstämmiga bilden är också att det vore en "katastrof" om bidraget skulle utebli. De flesta gör bedömningen att verksamheten därmed skulle läggas ner.

Vi delar uppfattningen att det skulle vara en konsekvens för Länsbygderådens verksamhet. De skulle svårigen finna någon annan grundläggande finansiering utan blir helt beroende av möjligheterna att finna begränsade projekt. Vi tror heller inte att kommunala eller regionala bidrag kan kompensera för ett eventuellt bortfall av det statliga stödet.

Vi förmodar att det skulle innebära ett allvarligt avbräck också för ett antal lokala utvecklingsgrupper, som skulle förlora det stöd, som Länsbygderådet innebär. Dessutom

skulle det få allvarliga konsekvenser för ett antal projekt där bidraget till länsbygderåden gör det möjligt att gå in som medfinansier. Den korta uppdragstiden medger inte att vi gör någon kartläggning av konsekvenserna.

Utveckling av informationssystem.

Organisationen har medvetet satsat på att etablera väl fungerande informationssystem. Det är av vital betydelse för att spridningen av kunskaper och erfarenheter ska vara framgångsrik. Och det är av stor betydelse för att hålla samman en lokalt präglad rörelse, för skapandet av en gemensam identitet.

Kommunikation och opinionsbildning används enligt ledningen aktivt som redskap för att uppfylla organisationens mål. Strävan är att informationen ska vara lättillgänglig för en bred och varierad målgrupp.

Seminarier, konferenser, produktion av skrifter och faktamaterial är viktiga inslag i detta arbete. Under senare år har internet fått en alltmer framskjuten plats i organisationen. Den så kallade Bygdebanken samlar information om verksamheten i de lokala grupperna. Det är samtidigt uppenbart att den är beroende av att de lokala grupperna bidrar med information. Även bristerna framgår ibland tydligt när informationen är otillräcklig.

Frågor som rör informationssystem är i högsta grad närvarande i det lokala arbetet. Ett antal grupper är direkt engagerade i frågor som rör utbyggnaden och driften av bredband. Vi får ibland intrycket av att lokala grupper ofta arbetar praktiskt med att gräva diken för kabel.

Upprätthålla ett centralt kansli för stöd och samordningsinsatser riktade till lokala utvecklingsgrupper och bygderåd.

Det ekonomiska stödet bidrar till att upprätthålla ett centralt kansli under ledning av en verksamhetschef. Kansliet är förhållandevis litet med 6 anställda. Flera av dem bor och har sin placering ute i landet.

Det är vårt intryck att kansliet har legitimitet inom organisationen. Det finns en relativt entydig bild att kansliets insatser är nödvändiga för att sätta organisationen på kartan hos nationella beslutsfattare.

Vi vill också framhålla intrycket att kansliet i hög grad medverkar till att sprida kunskap och erfarenheter och till att utveckla nödvändiga verktyg för det lokala arbetet. Kansliet gör en betydelsefull insats när det gäller att överblicka och ofta ansvara för strategiska projekt, som utvecklar kunskap och ibland bryter ny mark. Det lokala utvecklingsarbetet är i fokus för det nationella kansliets arbete.

5. AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Vårt uppdrag är att göra en uppföljning av det statliga stödet till **Hela Sverige ska leva** under perioden 2005 – 2012. Sammanlagt har 96 miljoner kronor utbetalats.

Vi har på en övergripande nivå gjort en uppföljning av de områden som stödet omfattar.

Stödet har enligt vår mening använts för de områden som varit avsedda. Denna slutsats stärks av den genomförda enkäten. **Hela Sverige ska leva** har målmedvetet strävat efter att förverkliga regeringens intentioner med stödet.

Det är en svår uppgift beroende på att det ekonomiska stödet ska bidra till att uppnå ett stort antal kriterier. Det är vår slutsats att det skulle vara en styrka att fokusera på färre kriterier utan att detta för den skull får leda till ökad detaljstyrning.

Stödet har en viktig hävstångseffekt. Det bidrar till att stärka det civila samhället på lokal nivå och att frigöra det ideella engagemanget för lokal utveckling. Stödet bidrar också till en uppväxling av andra projekt genom att det möjliggör medfinansiering. Vi vill också framhålla att det ekonomiska stödet bidrar till att ge organisationen en tydlig legitimitet i kontakten med andra samhällsaktörer.

Vi vill särskilt framhålla att det lokala arbetet har resulterat i cirka **500 lokala utvecklingsplaner** över hela landet – planer som ofta har formulerats i samråd med kommunen. Ofta återkommande frågor är bredband och vindkraft, skola och service, företagande och näringsliv.

Vårt uppdrag har inte varit att utvärdera verksamheten eller effekterna av stödets användning.

Vår samlade bedömning är dock att stödet bidrar till lokal utveckling. Det bidrar till att stimulera folkligt deltagande i lokala utvecklingsfrågor.

Vi vill till denna bedömning tillfoga några ytterligare reflektioner.

Organisationens stora beroende av det ekonomiska stödet från regeringen riskerar att vara en akilleshäl. Basverksamheten och möjligheterna att upprätthålla en sammanhållen och stödjande struktur för det lokala utvecklingsarbetet är sårbar för eventuella neddragningar. Vi vill återigen framhålla att våra intervjuer ger en samstämmig bild av att Länsbygderådets grundläggande verksamhet står och faller med det statliga stödet. Utan det skulle möjligheterna att utföra den stödjande verksamheten urholkas. På några års sikt skulle ett stort antal Länsbygderåd med sannolikhet tvingas lägga ner sin verksamhet.

Därmed riskerar också förmågan att skapa finansiering för olika projekt att urholkas.

Vi vill också påminna om det orimliga i att anslaget ibland betalas ut så sent att det kan tvinga organisationen att till stora och onödiga räntekostnader låna pengar för att klara sin likviditet.

Hela Sverige ska leva är medveten om denna sårbarhet och gör ansträngningar för att med bibehållen integritet samverka med andra aktörer, som kan bidra till grundfinansieringen. Denna integritet gör att man är förhållandevis restriktiv när det gäller valet av samarbetspartners. Man strävar efter att begränsa samarbetet till fem så kallade Landsbygdspartners. Exempel på sådana samarbetsaktörer är i nuläget Posten Norden, Telia Sonera och Kraft & Kultur. Med Telia Sonera handlar samarbetet om att bidra till det viktiga teknikskiftet för landsbygden.

Det statliga stödet till **Hela Sverige ska leva** är direkt kopplat till regeringen och Näringsdepartementet. Det är en konstruktion som innebär fördelar för organisationen när det gäller direkta kontakter med ledande politiker. Sannolikt innebär det också möjligheter att mer eller mindre förhandla eller åtminstone samtala om bidragets nivå. Denna konstruktion är dock alltmer sällsynt – de övervägande statliga bidragen till olika organisationer går idag via myndigheter.

Vi tror att denna ordning skulle medföra viktiga fördelar också för **Hela Sverige ska leva**.

Organisationen skulle sannolikt få täta relationer med myndigheten och därmed större gensvar och möjligheter till dialog gällande organisationens utveckling och utmaningar. Det skulle också kunna innebära att man vidgar plattformen för projekt och annan finansiering. Dagens konstruktion av bidraget riskerar att vara en hämsko för organisationens utveckling.

Den myndighet som skulle te sig naturlig vid en eventuell förändring är Tillväxtverket.

Det är avslutningsvis vår bedömning att **Hela Sverige ska leva** bidrar till företagsamhet och ekonomisk tillväxt genom att stärka det civila samhället.